

Verzendlijst behorende bij brief MID nr. DIS/92/095/1358, d.d. 07 april 1992

Aan:

Coördinator Verenigde Inlichtingendiensten Nederland

(Secretaris Generaal Ministerie Algemene Zaken)

Hoofd Binnenlandse Veiligheidsdienst

Ministerie van Buitenlandse Zaken

t.a.v. AMAD

JOEGOSLAVIE
Militair-politieke situatie
24/92

(Afgesloten 071400 APR 1992)

Internationale vredesinspanningen

Op 6 april is in Luxemburg een bijeenkomst gehouden van de ministers van Buitenlandse Zaken van de EG. Een belangrijk onderwerp van deze vergadering was de mogelijke erkenning van de onafhankelijkheid van Bosnië-Herzegovina en Macedonië. Zoals bekend wordt het onafhankelijkheidsstreven in beide republieken afgewezen door een deel van de bevolking. In Bosnië-Herzegovina geeft een groot deel van de Serviërs (ruim 30% van de bevolking) er de voorkeur aan deel te blijven uitmaken van het Joegoslavische staatsverband, c.q. de dit voorjaar op te richten Servisch-Montenegrijnse staat. In Macedonië streven de Albanezen (bijna 30%) naar onafhankelijkheid van hun gebieden en mogelijk aansluiting bij Kosovo of wellicht Albanië. Daarnaast is van belang dat Griekenland zich sterk verzet tegen erkenning van de Macedonische onafhankelijkheid, omdat het vrees voor Macedonische aanspraken op het gelijknamige gebied in Noord-Griekenland.

Besloten is dat de EG met ingang van heden de onafhankelijkheid van Bosnië-Herzegovina zal erkennen. De eventuele erkenning van Macedonië is echter, op sterk aandringen van Griekenland, opnieuw uitgesteld. Overigens werd hierbij aangetekend dat pogingen zullen worden gedaan om de Griekse en Macedonische standpunten op één lijn te brengen. De voorzitter van de EG-vergadering, de Portugese minister Pinheiro, zei te verwachten dat deze pogingen uiterlijk in mei resultaat zouden opleveren.

Tevens hebben de EG-ministers besloten de economische sancties tegen Servië op te heffen. Reeds in januari j.l. was gesteld dat deze strafmaatregelen zouden worden ingetrokken indien Servië zich constructief zou blijven opstellen ten opzichte van het bemiddelingsproces. Het huidige besluit is echter afhankelijk gesteld van een aantal voorwaarden. Zo werd Servië, dat feitelijk de federale regering beheerst, verzocht het Joegoslavische luchtruim vrij te geven, zodat onder meer de VN-vredesmacht (UNPROFOR) daarvan gebruik kan maken. Tot op heden is deze eis afgewezen, omdat de federale regering stelt dat de overdracht van haar bevoegdheden pas kan worden geregeld indien duidelijkheid bestaat over de rechtsopvolging van de oude Joegoslavische federatie.

Andere eisen die aan Servië worden gesteld betreffen Servische garanties voor de rechten van etnische minderheden, met name de Albanezen in Kosovo en de Hongaren in Vojevodina. Daarnaast dient Servië de pretentie op te geven dat de Servische wetgeving ook geldt in de Servische gebieden van Kroatië, waar UNPROFOR gelegerd wordt. Indien Servië niet positief op deze EG-verlangens reageert, behoort een hervatting van de sancties in beginsel tot de mogelijkheden.

Bosnië-Herzegovina

Het afgelopen weekeinde hebben in Bosnië-Herzegovina zware gevechten plaatsgevonden. Met name Servische en Moslim-milities bestookten elkaar in de omgeving van de hoofdstad Sarajevo. Daarbij kwam onder meer het hoofdkwartier van UNPROFOR in die stad onder vuur te liggen. Ook was sprake van gevechten tussen Serviërs enerzijds en Kroaten en Moslims anderzijds bij de plaatsen Bjeljina

(aan de Servisch-Bosnische grens) en Bosanski Brod (aan de grens tussen Bosnië en Kroatië). Weliswaar hebben vertegenwoordigers van alle etnische groeperingen opgeroepen tot beëindiging van de vijandelijkheden en is meer dan eens tussen de diverse strijdende partijen een staakt-het-vuren overeengekomen, maar tot op heden hebben deze pogingen geen duurzaam succes gehad.

De Bosnische regering heeft de afgelopen dagen in een aantal plaatsen de noodtoestand uitgeroepen en reserve-eenheden van de politie en de Territoriale Verdediging (TO) opgeroepen, maar zij lijkt de openbare orde niet meer te kunnen handhaven. Naar verluidt hebben de Serviërs zich uit de Bosnische politie teruggetrokken en zich in meerderheid aangesloten bij de onlangs opgerichte ordediensten in de Servische gebieden.

Onder invloed van deze ontwikkelingen lijkt de JNA, die zich tot vorige week zeer terughoudend in de etnische conflicten had opgesteld maar met name van Kroatische zijde de laatste dagen is beschuldigd van een pro-Servische oriëntatie, nauwer bij de etnische strijd betrokken te raken. Dit weekeinde zouden de in Bosnië-Herzegovina gelegerde JNA-eenheden reeds in de hoogste staat van paraatheid zijn gebracht. Volgens de commandant van het Tweede Militaire District, dat Bosnië-Herzegovina omvat, zou de JNA reeds enkele "illegale gewapende groeperingen" hebben ontwapend. Daarnaast werd gemeld dat de JNA de controle over het vliegveld van Sarajevo, dat de afgelopen dagen ook onder vuur was komen te liggen, heeft overgenomen. Verder zou het afgelopen weekeinde in Kupres (ten westen van Sarajevo) een botsing hebben plaatsgevonden tussen de JNA en Kroatische eenheden, die deze stad hadden ingenomen. Daarbij zou ook de federale luchtmacht operaties hebben uitgevoerd. Overigens zijn er meldingen dat eenheden van de Kroatische (para-)militaire organisaties, alsmede van de ultra-nationalistische Kroatische oppositie, in Bosnië-Herzegovina zijn geïnfiltrerd.

De recente ontwikkelingen duiden erop dat de JNA in Bosnië-Herzegovina in toenemende mate eenzelfde rol speelt als het afgelopen jaar in Kroatië. Enerzijds pretendeert het leger een escalatie van de tegenstellingen te willen voorkomen, maar anderzijds blijkt de JNA ook in Bosnië-Herzegovina in de praktijk met name in te grijpen in die situaties waar de Servische belangen bedreigd lijken te worden.

Als reactie op de verklaring van de EG over de spoedige erkenning van Bosnië-Herzegovina hebben de Serviërs in die republiek, die zich reeds in december j.l. autonoom hadden verklaard, de onafhankelijkheid van hun gebieden uitgeroepen en de Servische vertegenwoordigers uit het presidium van Bosnië-Herzegovina teruggetrokken. Zij beriepen zich hierbij op het recht op zelfbeschikking. In dit kader eisen zij het recht om zich aan te sluiten bij "andere staten die in Joegoslavië zijn gevestigd". Hierbij wordt vermoedelijk vooral gedacht aan het nieuwe Servisch-Montenegrijnse staatsverband. Het is echter opmerkelijk dat ook werd gezinspeeld op de mogelijkheid van aansluiting bij "andere staten die voortkomen uit de vrije wil van andere volkeren in Bosnië-Herzegovina". Deze verklaring lijkt erop te wijzen dat het behoud van de territoriale eenheid van de republiek niet volledig wordt uitgesloten. Dit zou dan afhankelijk worden gesteld van een verregaande decentralisatie van het gezag in Bosnië-Herzegovina, die recht zou doen aan de soevereiniteit van de Servische gebieden.

Inmiddels heeft de Bosnische regering onder leiding van premier Pelivan (een Kroaat) zijn aftreden bekend gemaakt en verklaard dat vervroegde verkiezingen zullen worden gehouden. De afgelopen dagen was door met name Moslims betoogd om nieuwe verkiezingen af te dwingen. Zij zijn van mening dat de huidige politici niet in staat zijn een burgeroorlog in Bosnië-Herzegovina te voorkomen.

Kroatië

Ook in Kroatië was de afgelopen dagen sprake van hevige gevechten, met name in de omgeving van Osijek en Vinkovci (Oost-Slavonië). Daarnaast vonden ook incidenten plaats in alle omstreken gebieden, zoals bij Sisak, Nova Gradiska en Zadar. Volgens de Kroatische media lag het initiatief in alle gevallen bij de JNA en Servische strijdgroepen. De JNA bevestigde een aantal incidenten, maar maakte tevens melding van agressief Kroatisch optreden in Baranja, ten noorden van Osijek aan de Servisch-Kroatische grens.

Recent is opnieuw gemeld dat grote aantallen JNA-militairen in de Krajina, de grootste Servische enclave in Kroatië, zich aansluiten bij de TO en de politie in dat gebied. Als gevolg daarvan zou de TO zijn arsenaal met name moderne wapens aanzienlijk hebben uitgebreid. Dit alles onderstreept dat de JNA maatregelen blijft treffen met het oog op de bescherming van de Servische minderheid tegen eventuele Kroatische agressie nadat het leger, in overeenstemming met het VN-vredesplan, uit de door UNPROFOR beheerste gebieden (UNPA's) zal zijn teruggetrokken. Dit lijkt echter strijdig met het VN-plan, dat voorziet in de volledige demilitarisering van de UNPA's.

De bevelhebber van de Kroatische strijdkrachten, de voormalige Kroatische MinDef Spegelj, heeft in een recent interview herhaald dat Kroatië vast blijft houden aan het herstel van de soevereiniteit over het gehele Kroatische grondgebied, inclusief de momenteel door de JNA en de Serviërs beheerste gebieden. Hij gaf uitdrukking van zijn vertrouwen in UNPROFOR, maar stelde tevens dat de JNA zich binnen de gestelde termijn uit geheel Kroatië zal moeten terugtrekken, hetzij uit vrije wil, hetzij met geweld.

Servië/Montenegro

De afgelopen week heeft een delegatie van de JNA een bezoek gebracht aan Montenegro, waarbij met name overleg werd gevoerd over de vorming van een geïntegreerde Servisch-Montenegrijnse krijgsmacht na de oprichting van het gezamenlijke staatsverband. Daarbij werd bevestigd dat dit nieuwe staatsverband zich zal presenteren als de rechtsopvolger van de oude Joegoslavische federatie en derhalve zou moeten beschikken over het gehele arsenaal van de huidige JNA. Overigens werd tevens gesteld dat de Montenegrijnse industrie een belangrijker rol zal worden toebedeeld bij de productie van uitrusting van de nieuwe krijgsmacht. Dit houdt waarschijnlijk verband met de Montenegrijnse eis dat het nieuwe staatsverband op basis van gelijkwaardigheid tussen beide republieken zal worden ingericht.

Enkele dagen later stelde GenMaj Obradovic, het hoofd van een voorlichtingsafdeling van de JNA, in een interview dat de op te richten Servisch-Montenegrijnse strijdmacht zal worden geformeerd "in overeenstemming met de behoeften en economische middelen van de nieuwe staat, en de plaats en de rol van militaire organisaties in moderne democratische samenlevingen". Ter illustratie stelde hij onder meer dat het leger in belangrijke mate dient te bestaan uit beroepspersoneel en dat de dienstplicht niet langer zou duren dan 6-8 maanden. Uit zijn opmerkingen kan worden afgeleid dat zowel de opbouw als de rol van dit nieuwe leger aanzienlijk moeten verschillen van die van de "oude" JNA.

Een advocaat in dienst van de Servische Vernieuwingspartij, de partij van oppositieleider Draskovic, heeft het Servische parlement opgeroepen de wetten die de financiering van de JNA moeten garanderen, ongeldig te verklaren. Hij wees erop dat de betalingen voor het leger, die volgens hem een waarde van 2 miljard US dollar per jaar vertegenwoordigden, meer dan 20 maal zo hoog zijn als de uitgaven voor de bestrijding van de economische crisis in de republiek. Deze oproep past in het streven van de Servische oppositie om de publieke

opinie te mobiliseren tegen het beleid van president Milosevic. Het is echter zeer onwaarschijnlijk dat het parlement, waarin de partij van Milosevic de absolute meerderheid bezit, aan dit appèl gehoor zal geven.

Conclusie/vooruitzicht

Zowel in Kroatië als in Bosnië-Herzegovina is de afgelopen dagen sprake geweest van een toename van het geweld. In laatstgenoemde republiek hielden de gewelddadige incidenten vooral verband met het overleg in EG-kader over de erkenning van de Bosnische onafhankelijkheid. De Serviërs in deze republiek nemen daarbij veelal het initiatief. De JNA raakt in toenemende mate bij de strijd in Bosnië-Herzegovina betrokken en geeft daarbij, ondanks de aankondiging dat men een escalatie van de tegenstellingen wil voorkomen, in een aantal gevallen blijk van een pro-Servische oriëntatie. In Kroatië blijft de JNA -deels in strijd met het VN-vredesplan- pogen de veiligheidsbelangen van de Serviërs te waarborgen. Tegen deze achtergrond is het aannemelijk dat zich in beide republieken incidenten zullen blijven voordoen. Dit kan ook gevolgen hebben voor de inzet van de VN-vredesmacht en de EG-waarnemers.